

УДК 811.111'361

SYNCRETISM AS A MANIFESTATION OF LANGUAGE ECONOMY AND PROBLEMS OF ITS INTERPRETATION**СИНКРЕТИЗМ ЯК ПРОЯВ МОВНОЇ ЕКОНОМІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ТРАКТУВАННЯ**

Shundel T.O. / Шундель Т.О.

*a teacher / викладач*ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2001-4509>

Donetsk National Medical University. Pryvokzalna 27. 84404

Донецький національний медичний університет. Лиман. Привокзальна 27. 84404

Анотація. В роботі розглядається питання принципу економії в мові та визначаються характерні риси прояву мовної економії. Особлива увага звертається на функціонування синкретизму в мові як явища полі функціональної природи. Розглядається питання щодо трактування цього лінгвістичного терміну.

Ключові слова: мовна економія, лінгвістична універсалія, рівень мови, синкретизм, багатоаспектний характер, лінгвістичний термін.

Abstract. The work examines the issue of the principle of economy in language and it defines the characteristic features of the manifestation of linguistic economy. Special attention is paid to the functioning of syncretism in language as a phenomenon of a poly-functional nature. The question of the interpretation of this linguistic term is considered.

Key words: language economy, linguistic universality, language level, syncretism, multifaceted character, linguistic term.

Вступ.

Для того, щоб мова ефективно функціонувала, вона має бути, передусім, цілісною системою з постійною системою розвитку, оновлення і вдосконалення усіх її засобів і ресурсів. Більшість учених дотримуються думки, що для мови взагалі характерні не лише механізми оновлення, примноження і розвитку своїх ресурсів, але і механізм економії засобів в усіх її підсистемах.

У лінгвістичних дослідженнях останніх років відмінною особливістю робіт як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (К. Бругманн, О. Есперсон, А. Мартіне, В. Кураков, О. Стрельнікова, Ю. Камінський, Ю. Макарець, В. Хаверс та ін.) було дослідження та аналіз мовної економії як характерної риси сучасного стану мови у зв'язку із зменшенням часу та енергії при обміні інформації в актах комунікації. О. Стрельнікова повністю розділяє цю думку та вважає, що у «сучасному світі з розвитком новітніх технологій автоматизації і уніфікації у різних сферах людської діяльності тенденція до мінімізації фізичних і розумових зусиль стає провідною і в мовній сфері. При цьому мова як динамічна система не втрачає своєї експресивності, багатоплановості і

різноманіття форм вираження» [9, с. 77]. І це не дивно, оскільки в процесі свого розвитку мова дійсно проходить від простого до складного. Якщо мова стає більш простішою, то і сама людина для вираження різних понять використовує той самий елемент, а це в цілому вказує на високий рівень організації мови.

Основна частина.

Досліджуючи питання принципу лінгвістичної економії в мові, Ю. Макарець зауважує, що однією з умов реалізації цього принципу є «здатність мислення людини до уніфікація та узагальнення» [5, с. 163]. Так, на думку мовознавця принцип економії характеризується редукацією формальної сторони мовного сегмента (при умові збереження його семантичного наповнення) з метою полегшення мовленнєвих зусиль, за рахунок чого може бути досягнена оптимізація передачі інформації. Принцип мовної економії - один із важливих чинників, що є основою для підтримання рівноваги рівнів мовної системи, в рамках якої відмічається схильність до надмірності, при цьому обидва ці фактори характеризуються діалектичною єдністю, що у певній мірі розкриває напрям та характерні особливості розвитку мови.

На думку О. Селіванової, значний аспект дослідження механізму дії сутності економії на рівні мови й мовлення полягає у встановленні границь, з'ясуванні умов. Дослідниця стверджує, що мовна економія узгоджується з наміром мовця, його метою чи стратегією мовленнєвого акту загалом [8, с. 441]. Ми повністю розділяємо точку зору Л. Байдак, яка вважає, що компресована інформація є результатом мовної компресії, характерної для прояву економії мовних засобів, «суть яких полягає у використанні мінімуму мовних засобів для передачі максимального змісту» [1].

У зв'язку з вище сказаним О. Панченко та К. Шевчик повністю розділяють точку зору О. Есперсена, який зазначав, що мову можна вважати економною в деяких випадках: для вираження різних відносин за допомогою однієї і тієї ж форми або у разі скорочення форм [1].

Факт нестабільності, рухливості мови та схильності до різних видозмін, наштовхує на думку про те, що ідея синкретизму - універсальна і виявляє себе на різних мовних рівнях і у рамках окремо взятого рівня.

Так, розвиток і перспективи сучасних досліджень в області лінгвістичних розробок, що пов'язані з питанням опрацювання, аналізу і синтезу природного мовлення, спричинили підвищену увагу вчених до питання синкретизму, який уявляє собою один із факторів потенційних перешкод мовних процесів, уявляючи собою загальномовне кілька рівневі явище [3].

Багато мовознавців займалися визначенням суті, природи, характеру

синкретизму як явища, вивченням його різновидів. На думку Н. Глібчук синкретизм уявляє собою універсальну властивість мови [2]. Прояв синкретизму як універсального засобу на всіх рівнях мови та факт наявності у мовознавстві великої кількості понять, які відбивають сутність того самого явища, призводить до невизначеності лінгвістичних позицій стосовно дефініцій цього явища.

У лінгвістичному дослідженні О. Новосілець розглядає синкретизм як синтез (поєднання) в структурі одного члена речення декілька диференційних ознак різних членів речення або деяких їхніх функцій. Таке поєднання може простежуватися як в плані вираження (спосіб вираження, засоби зв'язку, характер залежності), так і в плані змісту і в плані вираження одночасно [6].

Мовознавець Л. Шитик при аналізі поняття синкретизму звертає увагу на той факт, що синкретизм характеризується як явище багатоаспектного характеру, що допомагає скріпити мовні факти в одну цілісну систему, відтворюючи взаємозв'язок і взаємодію між ними, а тому він притаманний всім рівням лінгвоструктури з характерними для них особливостями [10].

На думку Б. Стом синкретизм виникає у разі, коли вираження граматичної відмінності в контексті відбувається за рахунок варіацій мови та завдяки ресурсному потенціалу [13]. Дослідники Дж. Хейн та Е. Мерфі зазначають, що синкретизм має особливу властивість виправляти порушення синтаксичних обмежень [16].

М. Баєрман та Д. Браун зазначають, що більшість дослідників, які відкрито зверталися до синкретизму, зробили припущення щодо недостатності опису синкретизму, оскільки його слід також обмежити. Вчені говорять, що ця мета мотивована двома факторами. По-перше, синкретизм є чимось на зразок аберації: за замовчуванням дослідники припускають взаємозв'язок один-до-одного між морфосинтаксичною функцією та формою, а синкретизм є порушенням цього припущення. Значною мірою обмеження синкретизму є результатом того, як ставляться до цих елементів [11].

У роботі М. Баєрмана синкретизм розглядається як явище, що виникає, коли два та більше різних морфосинтаксичних значення об'єднуються в одну словоформу, що схильна до змін [12]. При аналізі сутності синкретизму вчені Д. Браун та П. Аркадьєв також говорять про те, що синкретизм - це мовне явище, яке описує зв'язок між морфологією та синтаксисом, де необхідні для синтаксису відмінності не реалізуються морфологією для певного набору слів [14]. З урахуванням вищесказаного синкретизм можна інтерпретувати як звернення до спільного загального значення або, навпаки, як систематичний

продукт морфологічної системи правил (і тому, по суті, формоутворюючої).

А. Другерс визнає той факт, що основна складність синкретизму полягає в тому, що воно вживається як з об'єктивним, так і з суб'єктивним значенням. Саме визначення синкретизму розширює поле від звичайного взаємопроникнення до форм змішування в широкому та загальному сенсі [15].

Ми вважаємо, синкретизм у мовленні розглядається як нерозвинений стан певних мовленнєвих і мовних фактів, який протиставляється розчленованості, із цього погляду його присутність визнається такою, що перешкоджає нормальному функціонуванню мови, тому його слід уникати так само, як співвідносних явищ омонімії, полісемії, дублетності, поліфункціональності.

Враховуючи недискретний характер синкретизму на основі різноманітних наданих вище трактувань цього лінгвістичного терміну та в той самий час відмежування від інших мовних явищ, синкретизм – нерозривне злиття, одночасний збіг в одному лінгвістичному знакові (морфемі, слові, синтаксичній конструкції) двох або більше значень, функцій, категорій.

Гібридність синкретизму є такою, що прояв цього процесу на рівні речення в англійській мові призводить до розширення виразних можливостей мови шляхом економії власних, нереалізованих засобів, але вже закріплених в мові. На різних рівнях мовні одиниці можуть характеризуватися ускладненою системою, яка поєднує не лише план змісту, але і план вираження. Проте це не підкреслює ту думку, що функціонування єдності цих двох планів мовних одиниць може привести до повної відповідності, тобто до симетрії змістовної і формальної сторони, а щоб здолати цю асиметрію, мови повинні мати рухливу структуру своїх знаків, породжувати різні зрушення форми і змісту один відносно одного.

Досліджуючи явище синкретизму, ми звертаємо увагу на те, що ця лінгвістична універсалія значно багатше і складніше виражена у синтаксисі. А. Загнітко стверджує, що «синкретизм у внутрішньосполученнєвій і внутрішньореченнєвій структурі відображує основні напрями, тенденції і закономірності внутрішньоярусних і між'ярусних переходів» [4, с. 241]. Отже, мова передбачає наявність синкретичних утворень одного рангу й різних мовних рангів. Саме синкретичні вияви у межах семантико-синтаксичних відношень та різних складних речень (а саме складнопідрядних речень) підкреслюють їх функціонування у внутрішньорівневому переході. В свою чергу міжранговий перехід характеризується взаємодією різноманітних мовних ярусів від вищого до нижчого. З цього приводу дослідниця Л. Шитик зазначає, що у проекції на синтаксичний лад мови доцільно говорити про синкретичні

семантико-синтаксичні відношення, синкретичні явища та перехідні утворення між синтаксичними одиницями різних рангів [10, с.140].

Особливо показовий у зв'язку з цим аналіз зв'язку синкретичних синтаксичних функцій, які не просто пов'язані між собою, а призводять до змін в типологічній системі мови і, відповідно, до впливу на план змісту. Функціонування синкретичних явищ викликає істотні зрушення на різних рівнях мовної системи, що призводять до послаблення основних семантичних і синтаксичних значень. Іншими словами, процеси синкретизму формують механізм виникнення нового в лінгвоструктурі мови і разом з тим є спектром віддзеркалення нових зв'язків із старими. В даному випадку, синкретизм - процес переосмислення старого змісту шляхом конвергуючих форм.

Висновки.

Оскільки синкретизм – явище, яке пронизує усі рівні мовної системи завдяки своїй нерозчленованості та злиттю певних значень в одній одиниці, то, як відомо, синкретичні явища на перетині двох (іноді трьох) систем займають місце в опозиційних парах мовних одиниць на периферії. Такий підхід акцентує увагу, з одного боку, на різних напрямках автоматичного аналізу тексту, по-друге, на засобах уніфікації усіх мовних засобів з метою найефективнішого досягнення комунікативної мети.

Література.

1. Байдак Л.І. Мовна компресія в англійському рекламному *тексті*. *Науковий прогрес на межі тисячоліть - 2014* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції. Філологічні науки. Прага : Publishing House “Education and Science” s.r.o., 2014. Т. 14. С. 57-59. URL: <http://repo.snau.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2210/%d0%9c%d0%be%d0%b2%d0%bd%d0%b0%20%d0%ba%d0%be%d0%bc%d0%bf%d1%80%d0%b5%d1%81%d1%96%d1%8f%20%d0%b2%20%d1%80%d0%b5%d0%ba%d0%bb%d0%b0%d0%bc%d0%bd%d0%be%d0%bc%d1%83%20%d1%82%d0%b5%d0%ba%d1%81%d1%82%d1%96.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Глібчук Н. Синкретизм у площині функціональної омонімії. *Україноцентризм наукового сумління : Збірник наукових праць на пошану професора Зеновія Терлакас*. С. 91-113. URL: <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/02/Zbirnyk.pdf>
3. І. Типологія рівнів синкретизму і класифікація синкретичних одиниць у частиномовному аспекті. *Лінгвістичні студії: Збірник наукових праць*. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=7500> (дата звернення 05.10.2022 р.)

4. Загнітко А.П. Теорія сучасного синтаксису. Донецьк: ДонНУ, 2006. 378 с.
5. Макарець Ю.С. До питання про принцип економії в мові та мовленні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови. 2013. Вип. 10. С. 161-168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_10_2013_10_4
6. Новосілець О. Синкретизм в англійській мові. *Текст. Контекст. Інтертекст (Філологічні науки)*. 2018. Вип. 1 (3). URL: [http://text-intertext.in.ua/pdf/n01\(03\)2018/novosilets_olena_03_2018.pdf](http://text-intertext.in.ua/pdf/n01(03)2018/novosilets_olena_03_2018.pdf)
7. Панченко О. І., Шевчик К. Ю. Стилий текст ХХІ сторіччя як проблема лінгвістики та покладу (на матеріалі російської та англійської мов). *Scientific developments of European countries in the area of philological researches : Collective monograph*. Riga : Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2020. Р. 1 С. 379-395. URL: <https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/453/1/%D0%A1%D1%83%D0%B1%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%20%D1%84%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B7%D0%BC%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8.pdf>
8. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. С.440–441.
9. Стрельнікова О.В. Економія і варіативність як мовні константи (на матеріалі газетного дискурсу англійської мови). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2011. С. 77–79. URL: http://eprints.zu.edu.ua/6360/1/vip_58_19.pdf
10. Шитик Л. В. Феномен синкретизму в проекції на мовні рівні. *Вісник Черкаського університету. Серія Філологічні науки*. Черкаси, 2009. Вип. 169. С. 132-146.
11. Baerman Matthew, Dunstan Brown, and Greville G. Corbett. *The syntax-morphology interface: A study of syncretism*. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press, 2005. 281 pp. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/syntaxmorphology-interface/413880A8581E80490ABEF7C7413E8551>
12. Baerman Matthew. *Syncretism*. *Language and Linguistics Compass*, 2007. 1(5). Р. 539-551. URL: https://www.researchgate.net/publication/227704692_Syncretism

13. Benjamin Storme. Implicational generalizations in morphological syncretism: the role of communicative biases. URL: <http://bstorme.com/syncretism-paper-non-anonymous.pdf>

14. Dunstan Brown, Peter Arkadiev. Syncretism - Linguistics - Oxford Bibliographies. 2018. URL: <https://inslav.ru/sites/default/files/brownarkadiev2018syncretism.pdf>

15. Droogers, A.F. Play and Power in Religion : Collected Essays. Berlin : De Gruyter, 2012. 455 p. URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110259513/html>

16. Johannes Hein, Andrew Murphy. Case matching and syncretism in ATB-dependencies. *Studia Linguistica*. 2020. Volume74. Issue2. pp. 254-302. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/stul.12126>

© Шундель Т.О.